

Michal Štofko
štátny tajomník

Bratislava, 25. 03. 2024

Číslo: S16757-2024-OZS-2

Vážený pán Ivanco,

listom č. 24/2024 zo dňa 16. februára 2024 nám bola dňa 19. februára 2024 doručená Vaša výzva na prijatie účinných opatrení na odstránenie a prevenciu viacnásobnej diskriminácie rómskych žien v oblasti zdravotnej starostlivosti o reprodukčné zdravie. Vo svojom podaní ste sa v mene Poradne pre občianske a ľudské práva – mimovládnej organizácie, ktorá sa zameriava na ochranu ľudských práv rómskej menšiny na Slovensku, obrátili na Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky (ďalej len „MZ SR“), informovali ste nás o Vašej činnosti, v rámci ktorej medzi inými venujete dlhodobú pozornosť problematike viacnásobnej a prierezovej diskriminácie rómskych žien v oblasti starostlivosti o reprodukčné zdravie, monitorujete prípady a vo vybraných prípadoch, s ohľadom na ich širší strategický význam, vediete strategické súdne konania a zároveň presadzujete systémové opatrenia na potieranie prejavov diskriminácie v tejto oblasti.

Ďalej ste uviedli, že v roku 2017 Vaša mimovládna organizácia v spolupráci s medzinárodnou mimovládnu organizáciou Centrum pre reprodukčné práva výskumne zdokumentovala širokú škálu porušovania ľudských práv, ktoré rómske ženy zažívajú v oblasti starostlivosti o reprodukčné zdravie na Slovensku. Upriamili ste pozornosť na porušovania, ktoré zahŕňali praktiky a.) segregácie na pôrodnických oddeleniach nemocníc, b.) rasové obťažovanie a ponižovanie, c.) zanedbávanie, fyzické obmedzovanie a zneužívanie počas pôrodu, d.) a nedostatky súvisiace s informovaným súhlasom a rozhodovaním v súvislosti s lekárskou starostlivosťou. Taktiež ste nás informovali o tom, že v roku 2021 potvrdili diskriminačné zaobchádzanie s rómskymi ženami v oblasti starostlivosti o reprodukčné zdravie aj výskumné zistenia vtedajšej Verejnej ochrankyne práv.

Na základe a z dôvodov vyššie uvedených nás vyzývate k bezodkladnému prijatiu:

- opatrení, ktoré odstránia segregáciu rómskych žien vo Fakultnej nemocnici J.A. Reimana Prešov, budú jej účinne predchádzať a ich prijatie následne povedie k urovneniu prebiehajúceho súdneho sporu a stiahnutiu Vami podanej žaloby v tejto veci zo strany Vašej mimovládnej organizácie ako žalobcu,

• *opatrení systémového charakteru, ktoré plošne zabezpečia účinnú kontrolu a odstránenie praxe segregácie rómskych žien na pôrodných oddeleniach nemocníc na Slovensku. Podľa Vášho vyjadrenia v rámci monitoringu dokumentujete aj rozširujúcu sa prax segregácie rómskych detí na pediatrických oddeleniach nemocníc, ktorú prijaté opatrenia musia rovnako reflektovať,*

• *účinných opatrení na riešenie ďalších popísaných prejavov systémovej a prierezovej diskriminácie v zdravotnej starostlivosti o reprodukčné zdravie, vrátane implementácie a investovania primeraných zdrojov do vhodných programov, aby sa zlepšil prístup rómskych žien ku kvalitným službám zdravotnej starostlivosti o reprodukčné zdravie,*

• *účinných programov, postupov a mechanizmov na prešetrenie, monitorovanie, odstraňovanie, predchádzanie a postihovanie nerešpektujúceho prístupu k rómskym ženám a násilia voči nim v oblasti zdravotnej starostlivosti o reprodukčné zdravie,*

• *účinných vzdelávacích programov na zvyšovanie povedomia zdravotníckych pracovníkov poskytujúcich zdravotnú starostlivosť o reprodukčné zdravie, ktorých zámerom bude bojovať proti stereotypom a predsudkom, ktoré podporujú diskriminačné zaobchádzanie s rómskymi pacientkami, a odstraňovať ich,*

• *účinných implementácií právnych predpisov týkajúcich sa informovaného súhlasu v kontexte zdravotnej starostlivosti o reprodukčné zdravie, prostredníctvom a.) uskutočnenia príslušných školení na zvýšenie povedomia poskytovateľov a poskytovateľiek reprodukčnej zdravotnej starostlivosti o dobrej praxi v oblasti postupov pri získavaní informovaného súhlasu a b.) zabezpečenia toho, aby zdravotnícki pracovníci poskytujúci služby v oblasti zdravotnej starostlivosti o reprodukčné zdravie dostali zaškolenie, ako zabezpečiť slobodný, vopred poskytnutý a informovaný súhlas s lekáorskými zákrokmi v oblasti reprodukčného zdravia.*

V zmysle Vami a vyššie uvedeného si Vám dovoľujem zaslať prehľad o procesných krokoch MZ SR, zameraných na podporu a ochranu reprodukčného zdravia ženy, bezpečné materstvo, zachovanie a navrátenie zdravia ženy a matky ako aj prijatie opatrení na odstránenie a prevenciu viacnásobnej diskriminácie rómskych žien v oblasti zdravotnej starostlivosti o reprodukčné zdravie.

Každý zdravotnícky pracovník je v zmysle zákona povinný dodržiavať Etický kódex ustanovený zákonom č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, pričom medzi všeobecné povinnosti zdravotníckeho pracovníka patrí aj povinnosť zachovávať život, chrániť,

podporovať a obnovovať zdravie, predchádzať chorobám, mierniť utrpenie bez ohľadu na národnosť, rasu, vierovyznanie, sexuálnu orientáciu, politickú príslušnosť, spoločenské postavenie, morálnu či rozumovú úroveň a povest' pacienta.

V rámci aktuálne schválených celoštátnych programov a plánov MZ SR spolupracuje pri plnení nasledovných:

- *Uznesenie vlády SR č. 223/2021 k Akčnému plánu rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí na roky 2021-2027 k Celoštátnej stratégii rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v Slovenskej republike na roky 2021 – 2027, úloha č. 18: Reprezentatívny sociálno-zdravotný prieskum spokojnosti s predpôrodnou a popôrodnou starostlivosťou v SR, v oblasti zdravotnej starostlivosti v rozsahu schválených štandardných postupov a návrh konkrétnych opatrení.*
- *Uznesenie vlády SR č. 244/2023 dňa 24. mája 2023, <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/20867/1>, k Akčnému plánu na roky 2023-2025 k Národnej stratégii rozvoja koordinovaných služieb včasnej intervencie a ranej starostlivosti 2022-2030.*
- *Program Slovensko, Špecifický cieľ: ESO4.11. Zlepšovanie rovného a včasného prístupu ku kvalitným, udržateľným a cenovo dostupným službám vrátane služieb, ktoré podporujú prístup k bývaniu a individualizovanú starostlivosť vrátane zdravotnej starostlivosti; modernizácia systémov sociálnej ochrany, vrátane podpory prístupu k sociálnej ochrane, s osobitným zameraním na deti a znevýhodnené skupiny; zlepšovanie prístupnosti, a to aj pre osoby so zdravotným postihnutím, účinnosti a odolnosti systémov zdravotnej starostlivosti a služieb dlhodobej starostlivosti (ESF+); súvisiaci typ akcie: podpora ďalšieho vzdelávania zdravotníckych zamestnancov: podpora vzdelávacích aktivít pre zdravotníckych pracovníkov (napr. gynekologicko-pôrodných a neonatologických pracovníkov v oblasti dodržiavania zásad BFHI) vrátane podpory vykonávania klinických auditov.*

S odvolaním sa na uvedený dokument a potrebu podporiť aplikačnú prax predložilo MZ SR Komisii pri Monitorovacom výbore pre Program Slovensko 2021 – 2027 pre Cieľ 4 (Sociálnejšia a inkluzívnejšia Európa vykonávajúca Európsky pilier sociálnych práv) politiky súdržnosti EÚ národný projekt „Podpora vzdelávania zdravotníckych pracovníkov v podpore dojčenia a vzťahovej väzby a vykonávanie klinických auditov v oblasti Baby friendly hospital initiative (BFHI)“ (ďalej len „NP“), ktorý dňa 9. novembra 2023 predmetná komisia schválila. <https://eurofondy.gov.sk/program-slovensko/monitorovaci-vybor/komisia-pri-monitorovacom-vybore-pre-ciel-4/>. Začiatok realizácie projektu sa plánuje v I. polroku 2024 a ukončenie v roku 2029.

Základnými cieľmi NP je:

- podporiť ďalšie vzdelávanie zdravotníckych pracovníkov v podpore dojčenia a vzťahovej väzby,
- výkon klinických auditov k aplikácii zásad BFHI v zdravotníckych zariadeniach/v praxi,
- zvýšiť kvalitu zdravotnej starostlivosti poskytovanej tehotným ženám, matkám a deťom,
- overiť nediskriminačný prístup k rodičke, napr.: rómke, utečenkyni alebo so zdravotným postihnutím,
- získať informácie o dodržiavaní Štandardného postupu BFHI v praxi.

Dodržiavanie ukazovateľov BFHI preverované klinickým auditom podľa Štandardného postupu BFHI a Odbornej metodiky klinického auditu poskytuje priestor aj na vykonanie Analýzy výstupov objektívneho prieskumu spokojnosti matiek s poskytovaním gynekologicko-pôrodnickej starostlivosti a podpory dojčenia v peripôrodnom období v ústavných zdravotníckych zariadeniach.

Rozvoj zdravotnej starostlivosti zameranej na reprodukčné zdravie ženy a bezpečné materstvo sa premieta aj do interných predpisov MZ SR uverejnených na webovej stránke Štandardy gynekológia a pôrodnictvo SPDTP.

Hlavné úlohy, programy a aktivity ochrany a podpory sexuálneho a reprodukčného zdravia sú ďalej podrobnejšie rozpracované v následných dokumentoch, najmä v "Konceptii zdravotnej starostlivosti v odbore gynekológia a pôrodnictvo" uverejnenej vo Vestníku MZ SR, odborných usmerneniach a nelegislatívnych dokumentoch, ako sú stratégie a akčné plány, schválené vládou SR, napr. Plán rodovej rovnosti na roky 2020 - 2024, Národná stratégia rodovej rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v SR na roky 2020 - 2025 a Akčný plán, Stratégia rovnosti, začleňovania a účasti Rómov do roku 2030, Európska záruka pre deti, Národná stratégia podpory rodiny a demografie, Národný program rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím.

V zmysle ustanovení zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov vydáva MZ SR štátne vzdelávacie programy pre zdravotnícke študijné odbory, ktoré pripravujú žiakov na výkon zdravotníckych povolání na stredných zdravotníckych školách v SR. Štátne vzdelávacie programy v rámci odborného vzdelávania a prípravy obsahujú tematické celky zamerané na sexuálnu výchovu, reprodukčné a sexuálne zdravie a výchovu k manželstvu a rodičovstvu.

Počas celého štúdia sa žiaci v rámci medzipredmetových vzťahov na viacerých odborných predmetoch oboznamujú aj s problematikou používania antikoncepcie, rizikami tehotenstva v mladom veku a sexuálne prenosných ochorení.

Aj študijné plány a kurikulá zdravotníckych študijných odborov pregraduálneho vzdelávania na univerzitách a vysokých školách zahŕňajú témy a problematiku reprodukčného a sexuálneho zdravia.

V rámci ďalšieho vzdelávania zdravotníckych pracovníkov MZ SR ustanovuje minimálne štandardy pre špecializačné študijné programy, minimálne štandardy pre certifikačné študijné programy a minimálne štandardy pre študijné programy sústavného vzdelávania. Rozsah teoretických vedomostí v minimálnych štandardoch pre príslušné študijné odbory zahŕňa špecifické poznatky týkajúce sa sexuálnej problematiky vo vzťahu zdravotnícky pracovník – pacient v rámci poskytovania zdravotnej starostlivosti. Taktiež v roku 2019 bol vydaný nový minimálny štandard pre špecializačný študijný program v špecializačnom odbore sexuológia pre povolanie lekár.

Príspevková organizácia MZ SR Zdravé regióny je realizátorom Národného projektu Zdravé komunity 2B, ktorého cieľom je zlepšiť zdravotný stav a podmienky pre zdravie v rómskych komunitách (ďalej len „RK“). Ide predovšetkým o zníženie bariér v prístupe k zdravotnej starostlivosti (vrátane zvýšenia dostupnosti služieb zdravotnej starostlivosti a informovanosti obyvateľov RK v oblasti zdravotnej starostlivosti a prevencie) a zvýšenie zdravotnej gramotnosti (vrátane zvýšenia miery povedomia v oblasti zdravotnej starostlivosti obyvateľov RK).

Jadro práce Zdravých regiónov spočíva predovšetkým v činnosti Asistentov osvedy zdravia priamo v rómskych komunitách prostredníctvom tzv. zdravotnej mediácie, špecifického druhu komunitnej práce zameranej na preklenovanie komunikačných bariér, šírení zdravotnej osvedy ľudí, ktorí žijú vo vylúčených lokalitách.

V priemere 85% zamestnancov Zdravých regiónov sú Rómovia so znalosťou rómskeho jazyka, ktorý je zásadným pre prácu s obyvateľmi RK.

Príspevková organizácia zriadená pod MZ SR, Zdravé regióny sa snaží riešiť situáciu, v spolupráci so spoločnosťou InTYMYta (predtým Spoločnosť pre plánované rodičovstvo) pripravili a realizovali vzdelávanie v oblasti reprodukčného a sexuálneho zdravia v marginalizovaných rómskych komunitách (MRK) od roku 2021. Počas roka 2021 absolvovalo toto vzdelávanie celkovo 246 asistentov podpory zdravia. Išlo o 12-hodinové zážitkové vzdelávanie, kde ľudia získali prehľad o problematike plánovaného rodičovstva, dospievania, sexualizovaného násillia a hraníc, súhlasu, prehľad o rôznorodosti sexuálnej orientácie a tiež pochopili otázky súvisiace so vzťahovou výchovou. K dispozícii mali kvalitnú príručku, ktorú dostal každý účastník, ako aj odborne pripravený metodický materiál s opisom východísk tohto programu. Z logistického a realizačného hľadiska sa uskutočnilo 12 týchto školení v 3 mestách: Košice 7x (150 osôb), Poprad 3x (58 osôb), Zvolen 2x (38 osôb). V rámci prípravy tohto vzdelávania Zdravé regióny už v roku 2019 podpísali memorandum o spolupráci so

Spoločnosťou pre plánované rodičovstvo a spoločne intenzívne pripravovali východiská, metodiku a vzdelávacie programy pre asistentov podpory zdravia. Nakoniec zdravé regióny vzdelávanie dotiahli do realizácie v spolupráci so Zuzanou Bendíkovou, riaditeľkou Spoločnosti pre plánované rodičovstvo, ktorá v súčasnosti patrí medzi odborníčky na problematiku sexuálnej výchovy na Slovensku. Okrem prípravy obsahu vzdelávania s nimi spolupracovala aj ako lektorka. Zároveň sa na školení zúčastnilo ďalších 5 kvalitných a známych lektorov zo Spoločnosti pre plánované rodičovstvo. Cieľom vzdelávania bolo pripraviť asistentov podpory zdravia na intervencie a edukačné aktivity s jednotlivcami, rodinami alebo skupinami ľudí v komunitách. Spätná väzba od oboch lektorov potvrdzuje, že asistenti podpory zdravia Zdravých regiónov mali o túto tému záujem, zvládli ju, prispievajú k zmenám v tejto oblasti a informácie sa dostávajú k ženám a dievčatám z MRK v 246 lokalitách, kde Zdravé regióny pôsobia.

V roku 2003 zriadilo MZ SR pracovnú skupinu zloženú z odborníkov v príslušnej oblasti, ktorej cieľom bolo zistiť skutočnosti o nelegálnych sterilizáciách na území SR. Pracovná skupina zistila niektoré nedostatky procesného charakteru v súvislosti s nezákonnými sterilizáciami na území SR. Vláda preto iniciovala revíziu príslušnej zdravotníckej legislatívy SR, aby bola v súlade s legislatívou EÚ a medzinárodnými záväzkami SR.

Inštitút informovaného súhlasu je zakotvený v zákone č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o zdravotnej starostlivosti“). Predmetný zákon vo všeobecnej rovine uvádza, že vyšetrujúci zdravotnícky pracovník je povinný zrozumiteľne, ohľaduplne a bez nátlaku poskytnúť informácie o účele, povahe, následkoch a rizikách spojených s poskytovaním zdravotnej starostlivosti. Pacient musí byť schopný samostatne sa rozhodnúť o informovanom súhlase, musí mať dostatok času na rozhodnutie o informovanom súhlase s primeranou rozumovou a vôľovou vyspelosťou a musí mu to dovoliť zdravotný stav.

Sterilizácia a podmienky jej vykonania sú účinne a systémovo upravené v zákone o zdravotnej starostlivosti, konkrétne v § 40 ods. 1 až ods. 6.

Zdravotnícky pracovník absolvuje školenie o vhodných spôsoboch získavania slobodného a informovaného súhlasu od žien podstupujúcich sterilizáciu v súlade so zákonom o zdravotnej starostlivosti.

Vzdelávanie zdravotníckeho personálu (zdravotníckych pracovníkov) v oblasti reprodukčného zdravia a sexuálnej výchovy vrátane sterilizácie a iných antikoncepčných metód, ako aj so zameraním na právne aspekty poskytovania zdravotnej starostlivosti s prihliadnutím na potrebu získania informovaného súhlasu a usmernenia, je zahrnuté v

príslušných študijných programoch pre zdravotnícke povolania lekár, sestra, pôrodná asistentka, praktická sestra, a to počas pregraduálneho, postgraduálneho a kontinuálneho vzdelávania.

Zákon uznáva nútenú sterilizáciu. č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len "Trestný zákon") (v § 159 a § 425) za trestný čin. Trestný zákon uznáva za trestný čin aj falšovanie a vyhotovenie nepravdivej zdravotnej dokumentácie.

Zdravotnícky pracovník, ktorý vykoná sterilizáciu bez slobodného, úplného a informovaného súhlasu, bude preto trestne zodpovedný. Na Slovensku zatiaľ nebol zaznamenaný žiadny prípad trestného činu násilnej sterilizácie spáchaný zdravotníckym pracovníkom, ktorý by takúto sterilizáciu vykonal bez slobodného, úplného a informovaného súhlasu.

V septembri 2021 zriadilo Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „MS SR“) spolu s MZ SR pracovnú skupinu na danú tému s cieľom preskúmať okolnosti, za ktorých mohlo dôjsť k sterilizácii v daných obdobiach, ako aj možnosť finančného odškodnenia obetí. Pracovná skupina sa zaoberala aj prípravou mechanizmu odškodnenia (legislatívny zámer mechanizmu odškodnenia).

Toto stanovisko nemá právne záväzný charakter, nakoľko MZ SR neprináleží podávať záväzný výklad právnych noriem a to poukazom na čl. 2 ods. 2 Ústavy SR, podľa ktorého štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.

Zároveň Vás ubezpečujeme, že prioritou MZ SR, medzi inými, zostáva aj naďalej rovný prístup pri zabezpečení dostupnej a kvalitnej zdravotnej starostlivosti pre všetkých občanov vrátane dodržiavania všetkých ľudskoprávných aspektov stanovených platným, objektívnym právnym poriadkom a medzinárodnými právami ratifikovanými Slovenskou republikou.

S pozdravom

Vážený pán

Štefan Ivanco

Poradňa pre občianske a ľudské práva